

9 Řád a neřád v teorii grup

Řešení

verze ze dne 14. dubna 2025.

Cíle cvičení: Tentokrát si důkladně rozmyslíme, jak nám pomáhá Lagrangeova věta při zjišťování řádů prvků či indexů podgrup dané grupy. Tam, kam už její dlouhá a lačná chapadla nedosáhnou, nám nezbude než zapojit své počtářské svaly. Nakonec si za odměnu trochu pohrajeme s grupovými homomorfismy.

Úlohy, které bychom určitě měli umět řešit:

Úloha 9.1. Jaký řád mají následující prvky v grupách? (a) 4 a 15 v $\mathbb{Z}_{75}$, (b) 7 a 9 v $\mathbb{Z}_{20}^*$, (c) 4 a 15 v $\mathbb{Z}$, (d) $(1\ 2\ 3\ 4)(5\ 6\ 7)(8\ 9)$, $(1\ 2)(5\ 6\ 8\ 9)$ v $\mathbf{S}_9$ a $\mathbf{A}_{2025}$.

Řešení. (a) Hledáme nejmenší přirozené n , pro něž $4n \equiv 0 \pmod{75}$. Protože jsou čísla 4 a 75 nesoudělná, dostáváme $\text{ord}(4) = n = 75$.

V druhém případě hledáme nejmenší přirozené m , pro které $15m \equiv 0 \pmod{75}$, což je ekvivalentní kongruenci $m \equiv 0 \pmod{5}$, proto $\text{ord}(15) = m = 5$.

(b) Protože $|\mathbb{Z}_{20}^*| = \varphi(20) = 8$, jsou možné řady prvků této grupy podle Lagrangeovy věty pouze 2^i pro $i = 0, \dots, 4$. Protože $7^2 = 49 \equiv 9 \not\equiv 1 \pmod{20}$ a $7^4 \equiv 9^2 \equiv 1 \pmod{20}$, vidíme tentokrát, že $\text{ord}(7) = 4$ a že $\text{ord}(9) = 2$.

(c) V grupě celých čísel opakovaným přičítáním nenulového prvku nikdy nedostaneme 0, proto mají oba prvky nekonečný řád.

(d) Z úvah o zápisu permutace v nezávislých cyklech $\sigma = c_1 \dots c_k$ víme, že $\sigma^m = c_1^m \dots c_k^m$ a $c_i^m = \text{id}$, právě když je m násobkem délky cyklu c_i , proto je řád permutace roven právě nejmenšímu společnému násobku délek všech nezávislých cyklů, tedy

$$\text{ord}((1\ 2\ 3\ 4)(5\ 6\ 7)(8\ 9)) = \text{nsn}(4, 3, 2) = 12, \quad \text{ord}((1\ 2)(5\ 6\ 8\ 9)) = \text{nsn}(2, 4) = 4,$$

což platí v obou grupách $\mathbf{S}_9$ a $\mathbf{A}_{2025}$.

Úloha 9.2. Najděte nejmenší podgrupu grupy $\mathbf{S}_5$, která obsahuje prvek $\pi = (1\ 2\ 3\ 4\ 5)$, tj. $\langle \pi \rangle_{\mathbf{S}_5}$. Jakého je řádu a jakého indexu?

Řešení. Hledaná podgrupa H je právě cyklická grupa řádu 5 sestávající z mocnin prvku π , tedy podgrupa $\langle \pi \rangle = \{\pi^i \mid i \in \mathbb{Z}_5\} = \{\text{id}, (1\ 2\ 3\ 4\ 5), (1\ 3\ 5\ 2\ 4), (1\ 4\ 2\ 5\ 3), (1\ 5\ 4\ 3\ 2)\}$. Z Lagrangeovy věty dostáváme, že $\text{index}[\mathbf{S}_5 : \langle \pi \rangle] = \frac{|\mathbf{S}_5|}{|\langle \pi \rangle|} = \frac{5!}{5} = 24$.

Úloha 9.3. Rozhodněte, zda je H podgrupa G a pokud je, určete index $[G : H]$ a všechny levé rozkladové třídy G podle H , jestliže

(a) $G = \mathbb{Z}_{12}$ a $H = \{0, 3, 6, 9\}$,

(b) $G = \mathbb{Z}_{10}$ a $H = \{0, 3, 6, 9\}$,

(c) $G = \mathbf{S}_3$ a $H = \{\text{id}, (1\ 2), (2\ 3)\}$,

(d) $G = \mathbf{S}_3$ a $H = \{\text{id}, (1\ 2)\}$.

Řešení. (a) Vidíme, že $H = \langle 3 \rangle$, tedy se jedná o cyklickou podgrupu $\mathbb{Z}_{12}$. Její index můžeme spočítat pomocí Lagrangeovy věty $[G : H] = \frac{|G|}{|H|} = \frac{12}{4} = 3$. Rozkladové třídy jsou právě podmnožiny tvaru $g + H$ pro $g \in G$ a existují tři různé třídy:

$$H = 0 + H = \{0, 3, 6, 9\}, \quad 1 + H = \{1, 4, 7, 10\}, \quad 2 + H = \{2, 5, 8, 11\}.$$

(b) Tentokrát například $6 + 6 = 2 \notin H$, což znamená, že H není podgrupa G . Že se nejedná o podgrupu jsme mohli rovněž usoudit na základě Lagrangeovy věty, protože řád podgrupy musí dělit řád grupy.

(c) Protože $(12), (23) \in H$, ale $(12) \circ (23) = (123) \notin H$, nejde o podgrupu grupy S_3 .

(d) Protože jsou oba prvky H samy k sobě inverzní, uzavřenost na součin s neutrálním prvkem triviálně platí pro každou podmnožinu grupy a $(12) \circ (12) = \text{id}$ (což plyne z pozorování o inverzních prvcích), vidíme, že H je uzavřená na obě operace a obsahuje neutrální prvek, tedy jde o podgrupu. Levé rozkladové třídy jsou právě

$$H = \text{id}H = \{\text{id}, (12)\}, \quad (123)H = \{(123), (13)\}, \quad (132)H = \{(132), (23)\},$$

a proto $[G : H] = 3$.

Úloha 9.4. Rozhodněte, která z následujících zobrazení jsou homomorfismy grup. U homomorfismů popište jejich jádra a obrazy.

(a) $f: \mathbb{Z}_3 \rightarrow \mathbb{Z}_{15}$ je dáno předpisem $f(k) = 5k$ pro každé $k \in \mathbb{Z}_3$,

(b) $f: \mathbb{Z}_3 \rightarrow \mathbb{Z}_{16}$ je dáno předpisem $f(k) = 5k$ pro každé $k \in \mathbb{Z}_3$,

(c) $f: \mathbb{Z}_3 \rightarrow \mathbb{Z}_{15}$ je dáno předpisem $f(k) = 4k$ pro každé $k \in \mathbb{Z}_3$,

(d) $f: \mathbb{Z}_{15} \rightarrow \mathbb{Z}_3$ je dáno předpisem $f(k) = k \bmod 3$ pro každé $k \in \mathbb{Z}_{15}$,

(e) $f: \mathbb{Z}_{16} \rightarrow \mathbb{Z}_3$ je dáno předpisem $f(k) = k \bmod 3$ pro každé $k \in \mathbb{Z}_{16}$.

Řešení. (a) Protože $f(k+l) = 5 \cdot ((k+l) \bmod 3) = (5(k+l) \bmod 15) = f(k) + f(l)$, vidíme, že je f grupový homomorfismus. Přitom

$$\text{Im } f = \{5k \mid k \in \mathbb{Z}_3\} = \{0, 5, 10\} \quad \text{a} \quad \text{Ker } f = \{k \in \mathbb{Z}_3 \mid 5k = 0\} = \{0\}.$$

(b) Tentokrát se o homomorfismus nejedná, protože

$$f(1+2) = f(0) = 0 \neq 15 = 5 + 10 = f(1) + f(2).$$

(c) Ani nyní nemáme co do činění s homomorfismem, neboť

$$f(1+2) = f(0) = 0 \neq 12 = 4 + 8 = f(1) + f(2).$$

(d) Protože $f(k+l) = (k+l) \bmod 3 = f(k) + f(l)$, je zobrazení f homomorfismus a z definice spočítáme, že $\text{Im } f = \mathbb{Z}_3$ a $\text{Ker } f = 3\mathbb{Z}_{15} = \{0, 3, 6, 9, 12\}$.

(e) Protože $f(15+1) = f(0) = 0 \neq 1 = 0 + 1 = f(15) + f(1)$, není zobrazení f homomorfismus.

A teď něco pro potěšení ducha i obveselení těla (asi bude spokojenější duch):

Úloha 9.5. Rozhodněte,

(a) zda existují v grupě $\mathbb{Z}_{30}$ podgrupy řádu 4, 5, 6,

(b) zda existují v grupě S_{17} prvky řádu 71, 72, 80.

Řešení. (a) Protože má grupa $\mathbb{Z}_{30}$ právě 30 prvků a $4 \nmid 30$, plyne okamžitě z Lagrangeovy věty, že podgrupu řádu 4 v $\mathbb{Z}_{30}$ nenajdeme. Pro čísla 5 a 6 naopak snadno ověříme, že

$$\langle 6 \rangle = \left\langle \frac{30}{5} \right\rangle = \{0, 6, 12, 18, 24\}, \quad \langle 5 \rangle = \left\langle \frac{30}{6} \right\rangle = \{0, 5, 10, 15, 20, 25\}$$

jsou podgrupy řádů 5 a 6.

(b) Protože má grupa $\mathbf{S}_{17}$ právě $17!$ prvků a $71 \nmid 17!$, nemůže podle Lagrangeovy věty grupa žádnou podgrupu ani prvek řádu 71 obsahovat.

Připomeňme, že řád permutace můžeme spočítat jako nejmenší společný násobek délek všech jejích nezávislých cyklů. Protože $72 = \text{nsn}(8, 9)$, stačí nám najít permutaci sestávající z jednoho cyklu délky 8 a jednoho cyklu délky 9, již je například permutace $\sigma = (1 \dots 8)(9 \dots 17)$, pro niž $o(\sigma) = 72$.

Prvek řádu 80 v $\mathbf{S}_{17}$ nenajdeme, neboť pro disjunktní cykly délek n_i s $\text{nsn}(n_i \mid i \leq k) = 80$ by musely v permutaci existovat nezávislé cykly délky $n_i = 16$ a $n_j = 5$, což by znamenalo, že $\sum n_i \geq 16 + 5 > 17$, což v permutační grupě $\mathbf{S}_{17}$ není možné a prvek řádu 80 v $\mathbf{S}_{17}$ není, ačkoli $80 \mid 17!$.

Úloha 9.6. Buď G grupa řádu 60, $H \leq G$ řádu 5 a $K \leq G$ buď v G indexu 5. Je $H \cap K$ komutativní?

Řešení. Kupodivu se nám opět bude hodit Lagrangeova věta. Protože je $H \cap K$ podgrupou jak grupy H , tak grupy K , musí řád $H \cap K$ dělit oba řády. Víme, že grupa H je řádu 5 a K je v G indexu 5, což podle Lagrangeovy věty znamená, že je řádu $\frac{|G|}{[G:K]} = \frac{30}{5} = 6$. Čísla 5 a 6 jsou ovšem nesoudělná, proto je grupa $H \cap K$ jednoprvková a z triviálních důvodů komutativní.

Úloha 9.7. Jaký řád mají následující prvky v daných grupách?

(a) rotace o 144° v $\mathbf{D}_{10}$,

(b) matice $\begin{pmatrix} 0 & 1 & 0 \\ 0 & 0 & 1 \\ 1 & 0 & 0 \end{pmatrix}$, $\begin{pmatrix} -1 & 0 & 0 \\ 0 & -\frac{1}{2} & -\frac{\sqrt{3}}{2} \\ 0 & \frac{\sqrt{3}}{2} & -\frac{1}{2} \end{pmatrix}$, $\begin{pmatrix} 1 & 1 & 0 \\ 0 & 1 & 1 \\ 0 & 0 & 2 \end{pmatrix}$ a $\begin{pmatrix} 0 & 0 & i \\ 0 & -1 & 0 \\ 1 & 0 & 0 \end{pmatrix}$ v $\mathbf{GL}_3(\mathbb{C})$,

(c) dvojice $((123)(45), (1234))$ v direktním součinu grup $\mathbf{S}_5 \times \mathbf{S}_4$.

Řešení. (a) Ptáme se, kolik nejméně složení rotací o 144° nám dá rotaci, která je násobkem úhlu 360° , a snadno spočítáme, že jich potřebujeme pět, tedy má tato rotace v $\mathbf{D}_{10}$ řád 5.

(b) Opět nás zajímá pro každou z matic A nejmenší kladné n , pro něž je $A^n = I_3$. Uvědomíme-li si, že je první matice permutační maticí odpovídající trojcyklu a že druhá matice je matice rotace o 60° kolem osy x složená se středovou symetrií, pak vidíme, že

$$\text{ord} \left(\begin{pmatrix} 0 & 1 & 0 \\ 0 & 0 & 1 \\ 1 & 0 & 0 \end{pmatrix} \right) = 3, \quad \text{ord} \left(\begin{pmatrix} -1 & 0 & 0 \\ 0 & -\frac{1}{2} & -\frac{\sqrt{3}}{2} \\ 0 & \frac{\sqrt{3}}{2} & -\frac{1}{2} \end{pmatrix} \right) = 6$$

Dále má matice

$$\begin{pmatrix} 1 & 1 & 0 \\ 0 & 1 & 1 \\ 0 & 0 & 2 \end{pmatrix}^k$$

na pozici $(3, 3)$ číslo 2^k pro všechna $k \in \mathbb{N}$, tedy nejde o jednotkovou matici a pro zadanou matici to znamená, že se jedná o prvek nekonečného řádu. Konečně z výpočtu

$$\begin{pmatrix} 0 & 0 & i \\ 0 & -1 & 0 \\ 1 & 0 & 0 \end{pmatrix}^8 = \begin{pmatrix} i & 0 & 0 \\ 0 & 1 & 0 \\ 0 & 0 & i \end{pmatrix}^4 = \begin{pmatrix} -1 & 0 & 0 \\ 0 & 1 & 0 \\ 0 & 0 & -1 \end{pmatrix}^2 = I_3$$

vidíme, že řád poslední matice je 8.

(c) Protože $((123)(45), (1234))^k = ((123)^k(45)^k, (1234)^k)$, vidíme, že řád prvku $((123)(45), (1234))$ je roven právě nejmenšímu společnému násobku řádů prvků obou složek, tedy

$$\text{ord}((123)(45), (1234)) = \text{nsn}(\text{ord}(123)(45), \text{ord}(1234)) = \text{nsn}(6, 4) = 12.$$

Úloha 9.8. Najděte všechny homomorfismy

- (a) ze $(\mathbb{Z}, +, -, 0)$ do $(\mathbb{Z}, +, -, 0)$,
- (b) ze $(\mathbb{Z}, +, -, 0)$ do $(\mathbb{Z}_n, +, -, 0)$,
- (c) ze $(\mathbb{Z}_n, +, -, 0)$ do $(\mathbb{Z}, +, -, 0)$,
- (d) ze $(\mathbb{Z}_2, +, -, 0)$ do $(\mathbf{S}_n, \circ, {}^{-1}, \text{id})$,
- (e) ze $(\mathbb{Z}_3, +, -, 0)$ do $(\mathbb{Z}_5, +, -, 0)$,
- (f) ze $(\mathbb{Z}_6, +, -, 0)$ do $(\mathbb{Z}_{15}, +, -, 0)$,
- (g) ze $(\mathbb{Z}_{15}, +, -, 0)$ do $(\mathbb{Z}_6, +, -, 0)$,
- (h) ze $(\mathbb{Z}_2 \times \mathbb{Z}_2, +, -, (0, 0))$ do $(\mathbb{Z}_4, +, -, 0)$,
- (i) ze $(\mathbb{Z}_4, +, -, 0)$ do $(\mathbb{Z}_2 \times \mathbb{Z}_2, +, -, (0, 0))$,
- (j) ze $(\mathbb{Z}_{11}^*, \cdot, {}^{-1}, 1)$ do $(\mathbb{Z}_6, +, -, 0)$,
- (k) ze $(\mathbb{Z}_6, +, -, 0)$ do $(\mathbb{Z}_{11}^*, \cdot, {}^{-1}, 1)$.

Řešení. Ve všech případech existuje příslušný triviální homomorfismus f zobrazující všechny prvky na neutrální prvek (tedy s jádrem rovným výchozí grupě). Dále popíšeme netriviální homomorfismy.

(a) Každý homomorfismus je jednoznačně určen obrazem prvku 1 a všechny obrazy prvku jedna nám homomorfismus určí. To znamená, že netriviální homomorfismy jsou právě tvaru $f_k(x) = x$ pro nenulová $k \in \mathbb{Z}$.

(b) Opět je každý určen obrazem prvku 1, pro nenulová $k \in \mathbb{Z}_n$ platí $f_k(x) = k \cdot x \pmod{n}$,

(c) Žádný netriviální homomorfismus $\mathbb{Z}_n \rightarrow \mathbb{Z}$ neexistuje, neboť homomorfní obraz prvky konečného řádu musí být opět konečného řádu (který navíc díky Lagrangeově větě dělí řád vzoru), ovšem v grupě $\mathbb{Z}$ je konečného řádu pouze prvek 0, zatímco v $\mathbb{Z}_n$ jsou konečného řádu všechny prvky.

(d) Homomorfní obraz prvku 1, který je řádu 2, musí být díky Lagrangeově větě řádu 2 nebo 1. Snadnou diskusí nahlédneme, že $f_\sigma(0) = \text{id}$ a $f_\sigma(1) = \sigma$ pro libovolnou permutaci složenou z nezávislých transpozic $\sigma \in \mathbf{S}_n$, $\text{Ker } f_\sigma = \{0\}$, $\text{Im } f_\sigma = \langle \sigma \rangle = \{\text{id}, \sigma\}$ jsou právě všechny netriviální homomorfismy.

(e) Protože řád homomorfního obrazu prvku dělí díky Lagrangeově větě řád prvku, nenulové prvky grupy $\mathbb{Z}_3$ jsou řádu 3 a nenulové prvky grupy $\mathbb{Z}_5$ jsou řádu 5, mají homomorfní obrazy všech prvků grupy $\mathbb{Z}_3$ v grupě $\mathbb{Z}_5$ řád 1, tedy jsou nulové. Tudíž žádný netriviální homomorfismus $\mathbb{Z}_3 \rightarrow \mathbb{Z}_5$ neexistuje.

(f) Každý homomorfismus je opět určen obrazem generátoru 1. To znamená, že možné řády homomorfního obrazu prvku 1 jsou buď 1, což má pouze prvek 0, nebo 3, kterého jsou prvky 5 a 10. Nyní podobně jako v předchozích úlohách vidíme, že netriviální homomorfismy jsou právě zobrazení $f_k(x) = k \cdot x \pmod{15}$ pro $k \in \{5, 10\}$.

(g) Obdobnou diskusí jako v (f) dostaneme netriviální homomorfismy $f_k(x) = k \cdot x \pmod{6}$ pro $k \in \{2, 4\}$.

(h) Diskusí zjistíme, že jediné netriviální homomorfismy jsou:

$$f_1: (1, 0), (0, 1) \mapsto 2, \quad f_2: (1, 0), (1, 1) \mapsto 2, \quad f_3: (1, 1), (0, 1) \mapsto 2,$$

kde obrazy zbylých dvou prvků jsou vždy 0.

(i) Opět uvážíme, že je každý homomorfismus určen obrazem prvku 1, a dále si rozmyslíme, že všechny možnosti nám homomorfismus určují, tedy $f_1(1) = (1, 0)$, $f_2(1) = (1, 1)$, $f_3(1) = (0, 1)$ a dále $f_i(2) = 0$ a $f_i(3) = f_i(1)$ pro $i = 1, 2, 3$ jsou právě všechny netriviální homomorfismy.

(j) Protože $\mathbb{Z}_{11}^*$ je generována např. prvkem 2, který je řádu 10, jsou všechny možné homomorfismy dány předpisem $2^a \mapsto ka \pmod{6}$ pro $k \in \{0, 3\}$.

(k) Z podobného důvodu jako v (j) jsou všechny možné homomorfismy dány předpisem $a \mapsto 2^{ka} \pmod{11}$ pro $k \in \{0, 5\}$, tedy máme zde jediný netriviální homomorfismus $a \mapsto 2^{5a} \pmod{11}$.

Úloha 9.9. Uvažujme grupu $(\mathbb{Q}, +, -, 0)$. Ukažte, že

(a) v ní mají každé dvě netriviální podgrupy netriviální průnik,

(b) ji nelze generovat jedním prvkem (dokonce ani žádnou konečnou podmnožinou).

Řešení. (a) Pokud $0 \neq \frac{a}{b} \in A$ a $0 \neq \frac{c}{d} \in B$, kde $A, B \leq \mathbb{Q}$, pak $ac = cb \cdot \frac{a}{b} \in A$ a $ac = ad \cdot \frac{c}{d} \in B$, tedy $ac \in A \cap B$.

(b) Kdyby $\frac{a}{b} \in \mathbb{Q}$ a p bylo prvočíslo, které nedělí b , pak by $\frac{1}{p} \notin \langle \frac{a}{b} \rangle$, tedy $\frac{a}{b}$ nemůže být generátor celého $\mathbb{Q}$. Podobně, uvažíme-li pro libovolnou konečnou množinu $\{\frac{a_1}{b_1}, \dots, \frac{a_n}{b_n}\}$ a prvočíslo p , které nedělí žádný ze jmenovatelů b_i , pak opět $\frac{1}{p} \notin \langle \frac{a_1}{b_1}, \dots, \frac{a_n}{b_n} \rangle$, tedy $\mathbb{Q} \neq \langle \frac{a_1}{b_1}, \dots, \frac{a_n}{b_n} \rangle$.

Úloha 9.10. Určete, v kterých z následujících grup tvoří sudá čísla podgrupu: $\mathbb{Z}, \mathbb{Z}_{15}, \mathbb{Z}_{16}, \mathbb{Z}_{15}^*, \mathbb{Z}_{16}^*$.

Řešení. Množina všech sudých čísel představuje celočíselné násobky dvojky a je tudíž uzavřená na sčítání, odčítání a obsahuje 0, tedy v $\mathbb{Z}$ se jedná o podgrupu.

Sudá čísla v $\mathbb{Z}_{15}$ nejsou uzavřená na sčítání, protože například $8 + 8 = 1$, tedy tentokrát se o podgrupu nejedná.

V případě $\mathbb{Z}_{16}$ nahlédneme, že stejně jako u $\mathbb{Z}$ tvoří sudé hodnoty podgrupu.

Sudá čísla v $\mathbb{Z}_{15}^*$ ani $\mathbb{Z}_{16}^*$ nezahrnují neutrální prvek 1, tedy se o podgrupu nemůže jednat.

Úloha 9.11. Rozhodněte, zda (a) $\{\pi \in \mathbf{A}_4 \mid \pi^2 = \text{id}\}$, (b) $\{\pi \in \mathbf{A}_4 \mid \pi^3 = \text{id}\}$ tvoří podgrupu grupy $\mathbf{A}_4$. Vyřešte analogickou úlohu pro grupu $\mathbf{S}_4$.

Řešení. (a) Snadno ověříme, že je množina

$$\{\pi \in \mathbf{A}_4 \mid \pi^2 = \text{id}\} = \{\text{id}, (12)(34), (13)(24), (14)(23)\}$$

uzavřená na skládání, každý prvek je zde sám k sobě inverzní a leží zde neutrální prvek, proto se jedná o podgrupu $\mathbf{A}_4$. Naopak množina

$$\{\pi \in \mathbf{S}_4 \mid \pi^2 = \text{id}\} = \{\text{id}, (12), (13), (14), (23), (24), (34), (12)(34), (13)(24), (14)(23)\}$$

zjevně není uzavřena na skládání, proto se nejedná o podgrupu.

(b) Tentokrát okamžitě vidíme, že množina

$$\{\pi \in \mathbf{A}_4 \mid \pi^3 = \text{id}\} = \{\pi \in \mathbf{S}_4 \mid \pi^3 = \text{id}\} = \{\text{id}, (123), (132), (124), (142), (134), (143), (234), (243)\}$$

není uzavřena na skládání (například $(123) \circ (124) = (13)(24)$), tedy se nejedná o podgrupu v žádné z grup.

Úloha 9.12. Ukažte, že platí:

(a) $\langle 1 \rangle_{\mathbb{Z}} = \mathbb{Z} = \langle 1 \rangle_{\mathbb{Q}}$

(b) $\langle (1, 0), (0, 1) \rangle_{\mathbb{Z} \times \mathbb{Z}} = \mathbb{Z} \times \mathbb{Z}$

(c) $\langle a, b \rangle_{\mathbb{Z}} = \langle \text{NSD}(a, b) \rangle = \text{NSD}(a, b)\mathbb{Z}$

(d) $\mathbf{A}_n = \langle (1\ 2\ 3), (1\ 2\ 4), \dots, (1\ 2\ n) \rangle$. (Nápověda: Nejprve dokažte, že $\mathbf{A}_n$ je generována všemi trojcykly.)

Řešení. (a), (b) dostaneme přímo z definice podgrupy generované množinou prvků.

(c) Stačí si uvědomit, že podgrupy grupy $\mathbb{Z}$ jsou právě ideály oboru $\mathbb{Z}$, o nichž už jsme odpovídající tvrzení dokázali.

(d) Každý prvek alternující grupy A_n je sudou permutací, tedy jej lze zapsat jako součin sudého počtu transpozic. Proto stačí dokázat, že každý součin dvou transpozic lze vyjádřit jako součin trojcyklů. Uvažujme libovolný součin dvou transpozic $(ab)(cd)$. Máme následující možnosti:

- Pokud jsou množiny $\{a, b\}$ a $\{c, d\}$ totožné, pak $(ab)(ab) = \text{id}$, což nevyžaduje další rozklad.
- Pokud množiny mají právě jeden společný prvek, např. $b = c$, pak máme $(ab)(bd) = (abd)$. Tato permutace je již trojcyklem.
- Pokud jsou množiny disjunktní, platí $(ab)(cd) = (ab)(bc) \circ (bc)(cd) = (abc) \circ (bcd)$.

Tím je dokázáno, že každá sudá permutace se rozkládá na trojcykly, a proto jsou trojcykly generátory A_n .

Nyní ukážeme, že alternující grupa A_n je generována konkrétně trojcykly tvaru

$$(1\ 2\ 3), (1\ 2\ 4), \dots, (1\ 2\ n).$$

Z předchozího již víme, že A_n generují všechny trojcykly. Proto postačí ukázat, že libovolný trojcyklus lze vyjádřit pomocí trojcyklů tvaru $(1\ 2\ k)$. Konjugováním obdržíme

$$(1\ 2\ \ell) \circ (1\ 2\ k) \circ (1\ 2\ \ell)^{-1} = (2\ k\ \ell)$$

a obdobně získáme i trojcyklus obsahující jedničku a kterékoliv dva další prvky. Uvažme konečně trojcyklus (abc) , kde ani jeden z prvků není 1 ani 2; ten obdržíme následovně:

$$(abc) = (1\ 2\ a) \circ (2\ b\ c) \circ (1\ 2\ a)^{-1}.$$

Tím je dokázáno, že alternující grupa A_n je generována právě trojcykly tvaru $(1\ 2\ 3), \dots, (1\ 2\ n)$.

Úloha 9.13. Dokažte, že $D_{2n} = \langle \rho, \sigma \rangle$, kde ρ je rotace o úhel $2\pi/n$ a σ je libovolná reflexe.

Řešení. Jistě platí, že podgrupa $\langle \rho, \sigma \rangle$ obsahuje podgrupu všech rotací $R = \{\rho^j \mid j \in \mathbb{Z}_n\}$. Ta už je indexu $[D_{2n} : R] = \frac{2n}{n} = 2$, a protože $\sigma \in D_{2n} \setminus R$, plyne z Lagrangeovy věty, že $2 > [D_{2n} : \langle \rho, \sigma \rangle] = 1$, tedy $D_{2n} = \langle \rho, \sigma \rangle$.

★ **Úloha 9.14.** Jaký největší řád prvku nalezneme v grupě všech symetrií krychle, pokud uvažujeme (a) jen přímé symetrie (rotace), (b) všechny symetrie?

Řešení. (a) Není těžké nahlédnout, že nejvyšší řád má rotace o 90° podle osy procházející protějšími stěnami, kterýžto prvek má řád 4.

(b) Úloha je snadná ve chvíli, kdy víme, že grupa všech symetrií krychle je isomorfní součinu $S_4 \times \mathbb{Z}_2$; jelikož v S_4 jsou prvky řádů 1, 2, 3 a 4, největšího řádu v součinu dostaneme volbou prvku řádu 3 v S_4 a (jediného) prvku řádu 2 v $\mathbb{Z}_2$, jde tedy např. o dvojici $((1\ 2\ 3), 1)$. Geometricky jde o rotaci o 60° podle tělesové úhlopříčky následovanou středovou symetrií.